

talán legjobban, hogy az evangélium olvasása közben hivatások születhetnek, és lesznek olyanok is, akik nekünk nevelésére, szolgálatára és egy igazságtalan társadalom megváltoztatására életüket is hajlandók feláldozni. Leveled azt bizonyítja, és amit rólad tudok, az is igazolja, hogy tisztán látod evangéliumi feladatodat. A te hivatásod mindnyájunk számára serkentő, lelkesítő kihívás. Ha félve eltántorodunk meggyőződésünktől, hivatásunktól, mert az nem szokványos, mert veszélyes, kellemetlen, akkor saját magunk és Isten ellen vétkezünk, aki nekünk ezt a hivatást szánta. Rád szükség van, hogy Isten szava és az evangélium megvilágosítsa mai helyzetünket, válaszokat adjon társadalmi problémáinkra. Tanításod nélkül hiányozna egy prófétai hang a mi korunkban. Isten szavára nem akarok süket lenni. Meg akarom hallani, mit mond nekünk Jézus ma. Mert ma is megszülethet, ma is szól hozzánk prófétái által. És nem szeretném félreérteni. Nekünk, Dél-Amerikában élő keresztényeknek szükségünk van Rád itt is, nemcsak Magyarországon.

De Te is egy bizonyos kor embere vagy. A te meggyőződésed egy bizonyos történelmi helyzetben és helyen alakult ki. Ugyanakkor Isten akaratából más helyen, más történelmi helyzetben másfajta hivatások születhetnek. Ezek is Jézus életéből, szavaiból és történetéből táplálkoznak, bár látszólag ellentétesek lehetnek a te hivatásoddal. Hogy a Te elköteleződésed, tanításod, életed milyen hatással van ránk Dél-Amerikában? Ezt csak Isten tudja. Hogy Te és Ti vagytok, és ahogyan állást foglaltok, nekem személyesen erőt, hitet és biztatást jelent. Vegyem én is komolyan saját hivatásomat. Engedjem, hogy ami nem tiszta a hitemben és Jézus követésében, az a ti példáton felbuzdulva megtisztuljon, megerősödjön, világosabbá váljon.

Most búcsúzom. Szeretnék hamar választ kapni Tőled, de ezt nem merem remélni, és még kevésbé kérni ilyen hosszú hallgatás után. Talán majd egyszer találkozunk. „Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságot: majd kielégítik őket.” (Mt 5,6)

Isten áldjon meg!

Bogotá, 1984. november 6.

Megvolt Márfi Gyulával a második találkozásom. Volt első is? Egyoldalú. Amikor '97-ben rehabilitáltattam a magyarországi püspökökkel a mostani pápa, s beírhattam a Hittani Kongregáció által számomra '85-ben készített s általam vonakodás nélkül *azonnal* aláírt Hitvallásba... Mít írhattam bele? Amit már '85-ben is akartam, de akkor nem volt szabad... Beírhattam végre azt a Ratzingert felháborító zsinati tanítást, hogy *az ember a lelkiismerete által jut el Istenhez...* Nos, akkor, '97-ben, a püspökök közül rehabilitációmhoz egyes-egyedül Márfi Gyula szólt hozzá a sajtóban, s azt mondta, hogyha már most aláírtam, akkor aztán aszerint is tanítsak. Erre a buzdítására akkor sem, azóta sem mondtam semmit. Ha tudta a történések lefolyását, akkor azért nem; ha nem tudta, akkor meg azért nem. A tájékozottal, meg a tájékozatlannal nem érdemes vitatkozni, ha egyszer nem azt mondja, amit gondol, hanem, azt, amit kell. Most megvolt a békeséges találkozás, s nagy figyelemmel hallgattam végig az infarktus-történetet, s nem emlékeztettem őt a korábbi találkozásunkra. Hagytam: maradjon meg az teljességgel egyoldalúnak. Hátha kapok egyszer jó pontot érte Attól, aki egy-két alkalommal szintén néma maradt... nagyurak előtt.

Bulányi György Napló II.

ÁTS ANDRÁS TÖPRENGÉSEK VÉGSŐ KÉRDÉSEKRŐL

Gondolataim formálásában sok forrásra támaszkodtam. Előljáróban megemlítem *Hankiss Elemér Félelmek és szimbólumok* című művét, amelynek sok-sok információja segített abban, hogy meglevő gondolataimat, következtetéseimet igényesebben megalapozhassam. Közösségeimnek is szeretnék köszönetet mondani, velük együtt sokat formáltuk egymást az elmúlt közel 30 esztendőben, sokat segítettek fontosnak gondolt következtetéseim kimunkálásában. *Miura Tecuo A büntetés (Égtájak 1976 (Öt világrész elbeszélései), Európa Kiadó c. novelláját 1976-ban, 17 évesen olvastam, akkor alaposan megököntetett és elgondolkodtatott. Akkor gondoltam arra először, hogy nem tét nélküli az emberiség bűnnel és büntetéssel kapcsolatos gondolkodása. A novella olvasása nyomán kérdéseket tettem föl magamnak: Milyen világot teremtett a Jóisten? Miért teremtett bűnt? Miért adott lehetőségeket a Sátánnak? Mire kell a Pokol, ha Jézus megváltott minden embert? Miért is kell meghalunk? Miért érezte magát jobban az Atyaisten attól, hogy Fiát mi, emberek keresztre feszítettük? Mi ebben a megváltás egyáltalán?*

Megpróbálok sorba venni ezeket az engem akkor is, azóta is zaklató kérdéseket, és 33 év múltán, 50 évesen megpróbálok válaszolni.

Olyan világot teremtett Isten, amelynek csúcán a földi ember áll?

Az emberiség az ősidők óta küzd azért, hogy erre a kérdésre igennel felelhessen. Régebben még azt is hittük, hogy a teremtett világ közepe a mi Földünk. Ez a hit, ez az illúzió a mai napig is véd egy félelmetes feltevés ellen, ti. hogy az ember jelentéktelen, elhanyagolható tényezője a végtelen világnak. Ma is hiszünk még ebben az illúzióban? Vagy ki kell mondanunk, hogy a világmindenség peremébe kapaszkodunk? Azt a fizikai, csillagászati ténytet ma már biztosan kijelenthetjük, hogy a Föld maga is szinte semmivé törpül a világmindenség tér- és időkoordinátaiban. Kicsisége szinte por-szemnyivé zsugorítja az általunk ismert hatalmas univerzumban, melynek jó részét ráadásul még nem is ismerjük. A világegyetem legtávolabbi pontja, amelyet már érzékelni tudunk drága műszereinkkel, 10 milliárd fényévyire van tőlünk. Eközben több száz millió galaxis, milliárdnyi csillag és bolygó mellett haladunk el. Ennyit a térbeli elhagyatottságunkról.

Az időben is meglehetősen észrevehetetlenek vagyunk. Ha az ősrobbanás (Big-Bang) elmélete igaz, és nem volt semmi az ősrobbanást megelőzően, akkor univerzumunk 12-19 milliárd éves lehet. Ezen belül a mi Napunk és a Föld 4-4,5 milliárd évvel ezelőtt alakult ki. Az első primitív élet jelei 3-3,5 milliárd évvel ezelőtt jelentek meg a Földön. A Homo sapiens 200 ezer éve indult el hódító útjára. Őseink 30-60 ezer évvel ezelőtt festették az első figurákat barlangjaik falára. Legrégibbi írásos emlékeink 6 ezerévesek. A világ történetének jelentéktelen töredéke ez a 6 ezer év. Ha egy év volna a világmindenség életkora, akkor alig 1 másodpercnek felel meg ez a 6 ezer év, amelyet mi az emberiség történelmének tekintünk.

Az emberiség szorongását mindig is tompította az a hit, hogy ez az univerzum a mi univerzumunk, ez egy emberi, nem pedig idegen világ, mi itthon vagyunk ebben a világban. Ez a hit túlélte mindent, túlélte a ptolemaioszi kozmikus kép összeomlását, Galilei, Kopernikusz és Kepler felfedezéseit, túlélte a felvilágosodást, túlélte még a materializmust is. Szinte azt mondhatnánk, hogy az emberek és az emberi közösségek egyik legfőbb tevékenysége még ma is az, hogy fönntartsák ezt a hitet bennünk.

A törzsi faluban a totemoszlop a világ közepe, az ősi kultúrákban egy szentély vagy templom, vagy egy szent fa, egy szent hegy jelezte a világ középpontját. A görögök az Olümposzt tekintették középpontnak. A hinduknak már nehezebb a dolguk, ők valahol az illúziók világán kívül, a Nirvánában képzelték el a középpontot. A dualisztikus vallások is bajban voltak, amikor a fény (a jó) istene és a sötétség istene között kellett valahol középpontot keresniük, talán a kettő közé tehettek. A zsidóság is ilyen dilemmától szenvedett. Egyfelől Jahve nyilvánvalóan a világ közepe, de Jahve teremtett egy önmagán kívüli, tőle függő univerzumot, amellyel nem

volt azonos. Ezért kellett a jeruzsálemi templom, amely Jahve földi otthona volt, s így a teremtett világ középpontja is egyúttal.

A kereszténység is küzd ezekkel a problémákkal. Isten az egyetlen és mindenható lényege az univerzumnak, vagy harcban áll egy ellenféllel, a gonosszal, a Sátánnal? Ha a Föld a világmindenség középpontja, akkor a Föld középpontja egyben az univerzum középpontja is. Ám a középkor óta azt képzeltük, hogy a mélyben, a Föld középpontjában van a Sátán birodalma, a pokol. Ez azt jelenti, hogy a Sátán volna a világmindenség középpontja? Ezt Dante úgy oldotta fel, hogy bár az univerzum fizikai középpontjában a Sátán van, de az univerzum valódi, szimbolikus és szent középpontja Isten. A mai világ tudósai vagy azt mondják, hogy az ősrobbanás középpontja az univerzum középpontja, vagy arra hajlanak, hogy ez az ősrobbanás egyszerre mindenhol történt. A mai matematikusok tovább mennek, és azt kérdezik, hogy a végtelennek lehet-e egyáltalán középpontja. És még nem is említettem azokat, akik azt gondolják, hogy nem volt semmiféle ősrobbanás, az univerzum állandóan termelődik mindenhol és sehol a homogén kozmikus térben.

Az emberiség a mai napig újratemti azt a hitet vagy illúziót, hogy végül mégiscsak mi vagyunk a világ közepe. Az emberiség mind a mai napig keres és talál olyan biztonságos területeket, amelyeket a világmindenség középpontjának hihet (édenkert, kitüntetett szentélyek, templomok, hegyek, bevásárlóközpontok stb.). Az emberi képzelet mindig is felosztotta a világot a szent és a profán tartományára. A szent helyeken ablakot nyitnak Istennek, hogy ott leszállhasson az égből, és beköltözhessen a fizikai világnak erre a pontjára, és az jelenléte által szent helyé váljon, az isteni lét és az igazi, hiteles emberi lét szentélyévé.

Már az édenkert, a paradicsom is ennek a megszentelt, zárt helynek a legerősebb képe az idegen világgal szemben. Az ember kiemelten fontos helyet kapott itt, hiszen Isten csak őt teremtette a maga képére. Sőt megbízta az embert azzal, hogy „uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, az állatokon, az egész földön”. Ez a paradicsom szemben áll az idegen külső világgal. A paradicsom a tökéletes ártatlanság, béke és harmónia tartománya. Itt nem beszélnek a halhatatlanságról, de azt állítják, hogy nem volt halál, betegség vagy szenvedés. Itt még az állatok is csak növényeket ettek. A bukás előtti állapotban az emberek szexuálisan is ártatlanok voltak, még az sem tudatosult bennük, hogy meztelenek, bár ennek ugyanakkor ellentmond, hogy „szaporodjatok és sokasodjatok, és töltsétek meg a földet”. Meztelenek voltak, de ezt nem vették észre mindaddig, amíg nem ettek a jó és gonosz tudásának fájáról. Az ártalmas külvilágtól magas fal választotta el a paradicsomot. Ez a fal az isteni kegyelem és az emberi szabadság tartományát választotta el a világ káoszától. Az édenkert mintájára a

középkortól az egyházi épületek is ezt kívánták kifejezni. Gondoljunk csak a katedrálisok, monostorok, klostromok belső zárt kertjeire, melyeket magas falak, sőt néha bástyák védtek a bűnös külvilággal szemben.

De ilyenek a mai világ bevásárlóközpontjai is, magas üvegkupolái, a fények és a növények mind-mind a paradicsom utánérzését keltik. Szintúgy a körbefutó galériák, kirakatok, az árukkal roskadásig megrakott üzletek, amelyek élvezetesekek, csábítóak, kényelmesek és otthonosak az ember alkotta világban. Itt nincs ónos eső, nincs szélvihar, nincs zivatar és nincs aszály, nincs tél és nincs nyár, nincs nappal és nincs éjszaka, semmi sem emlékeztet a mulandóságra. Itt egy megkívánt pulóver értékesebbnek tűnik az aranygyapjúnál, egy rúzs, egy ékszer új személyiséggé változtat, és emberi kapcsolatainkat is tartalommal töltheti meg, még akkor is, ha ezek már nem jelentenek semmit, és nincs bennük öröm. Itt az üzletek dzsungelje nem félelmetes, nem kegyetlen ragadozók leselkednek ránk, hanem kedves mackók, játék oroszlánok és játék dinoszauruszok. Valójában ezek a Sátán templomai, azt hirdetik, hogy nincs semmi baj a világban, nincs szenvedés, nincs halál, nincs bűn: itt minden örökkévaló és ártatlan. A Sátán csapdát állít, el akarja hitetni velünk, hogy nem kell semmit sem tennünk, mert már elértük a tökéletes boldogság állapotát. Még ál-mennybemenetelt is rendeznek itt nekünk. Gondoljunk csak a tükrökkel körbevett üvegliftek hangtalan suhanására, ahogy felröptetnek minket az üvegkupolába. Itt igazán kiélheti ösztönlétét az ember, és elveszíti a jó és gonosz tudásának szabadságát.

Miért olyan világot teremtett Isten, amelyben a gonosznak, a Sátánnak ekkora szerepe van?

Vizsgáljuk csak meg, térjünk vissza a teremtés azon pontjához, amelyben feltűnik a Sátán. Vajon milyen lett volna a világunk, ha az emberi félelem és remény nem teremtette volna meg rettenetes és csábító, fenséges és démoni figuráját. Miért állíthatják sokan, hogy ez a Sátán-kép volt a legnagyobb szövetségesünk a gonosz, a rossz, az emberi szenvedések és félelmek elleni harcban.

A keresztény hit szerint a kereszttség a legfontosabb fegyver a gonosz ellen, a megkeresztelt ember a démonok áldozata marad. Az ördög a keresztvízbe belefullad, mint régen a fáraó katonáival a Vörös-tengerbe. Az épületeket, templomokat, városokat is beszentelték, hogy megvédjék őket a gonosszal szemben. Már az egészen primitív törzsek is ismerik a beszennyeződés és megtisztulás rituáléit, a gonosz támadása után mindig a rituális mosakodásnak van megtisztító ereje. A későbbi korokban aztán lassan a bűn és a büntudat lép a beszennyeződés helyébe, bár teljesen nem szorítja ki azt. Gondoljunk például a szentmise azon szavára, hogy „tisztítsd meg ajkamat, mosd le bűneimet, és véteimtől

tisztíts meg engem” (Izajás 51,4). A középkori városokban hatalmas tárháza volt ennek a gonosz elleni védelemnek:

1. Védte őket a mindenható és jóindulatú Isten.
2. Védte őket Jézus megváltó halála.
3. Védtek őket az angyalok és angyali seregek.
4. Védte őket a szentek kara, különösen a védőszentjük.
5. Védte őket az Egyház, a pápa, a papság és intézményeik.
6. Védtek őket a város falai, melyeket beszenteltek a gonosz ellen, és a város védőszentje.
7. Védte őket a házuk, amely szintén be volt szentelve.
8. Védte őket a házi oltár, a feszület, a szentkép a falon.
9. Védte őket a babonák gazdag arzenálja a betegség, a halál, a terméketlenség stb. ellen.

Hogyan és miért is került bele a gonosz a világba? Miért is kell annyit szenvednünk? Miért van annyi nyomorúság és kétségbeesés a világban? Miért kell meghalnunk? Mi az oka a szenvedésnek? Ezekre a kérdésekre az emberek ősidők óta keresik a választ, mert könnyebb a szenvedést elviselni és elfogadni, ha az ember tudja, vagy legalábbis tudni véli, hogy mi ennek az oka, eredete, és mi az értelme.

A gonosz felbukkanása eléggé ellentmondásos, a teremtéstörténet szerint az első emberpár engedetlensége hozta be a gonoszt, a szenvedést, a halált a tökéletesen jónak és ártatlannak teremtett világba. A középkortól az édenkertbeli kígyót a zsidó és a keresztény hagyomány is a Sátánnal azonosította. Ha viszont a kígyó maga a Sátán, akkor a gonosz legfőbb forrása nem az ember engedetlensége, hanem a Sátán lázadása Isten ellen, így az ember elbukása csak következmény, másodlagos dolog. Vitatott az is, hogy vajon a Sátán bukása az ember bukása előtt, vagy utána történt. Az egyházatyák leginkább arra hajlottak, hogy a Sátán azért lázadt fel Isten ellen, mert az embert Isten a maga képére teremtette, az angyaloknak viszont nem volt részük ebben a kegyben, s mint tudjuk, a Sátán eredetileg előkelő angyal volt. Tehát a lázadás oka az irigység volt, s ez az oka a gonosz megjelenésének a világban.

Felbukkan az a gondolat is, hogy Isten a felelős a gonosz megjelenéséért, mert ha valaki fellázadhatott ellene, akkor ő teremtett tökéletlen univerzumot. Ebben az esetben vagy Isten döntése volt a gonosz megjelenése, vagy pedig Isten gyengesége, előrelátásának, mindentudásának hiánya vezetett ide. Voltak, akik azt állították, hogy Isten és az angyalok kezdettől fogva léteztek, s úgy vélték, hogy ezzel feloldják ezt a problémát. Ha így lenne, akkor a gonosz birodalma már eleve jelen lett volna a világmindenségben, s akkor a világmindenség eleve kettéhasadt volna a jó és a rossz tartományára. Következésképpen az ember csak áldozata az istenek csatájának, a jó és rossz közötti küzdelemnek.

Ki a felelős a világban levő gonoszért, szenvedésért, nyomorúságért és halálért? A Sátán? Isten? Az emberi-ség? Vagy senki sem, mert a gonosz öröktől fogva jelen volt a világmindenségben? Így aztán méltán érezzük úgy, hogy ez a világ nem a mi világunk. Idegen világ. Az Ószövetségben a Sátán ritkán kerül szóba, alig pár helyen. De sohasem Isten ellenfeleként emlegetik, hanem inkább, mint engedetlenkedő szolgát, aki nem tökéletesen, csak ímmel-ámmal teljesíti, amit Isten küldöttként rábíztak. Az Újszövetségben már sok utalást találunk a Sátánra. Itt már, mint Isten ellensége és ellenfele jelenik meg. Órigenész hatására a 3. században fogadták el azt az álláspontot, hogy a Sátán Ádám és Éva előtt bukott el, és így azonosítható az édenkerti kígyóval. Ebből már egyenesen következett, hogy a bűnbeesésért elsősorban a Sátán a felelős.

Az emberiség mindig is kereste a megoldást, itt csak a legfontosabbakat ismertetem.

Az úgynevezett gnosztikus irányzat (gnózis: igazi belső tudás) a kereszténység első évszázadaiban meghatározó jelentőségű volt. Mielőtt a tantételeket elkezdték kanonizálni, és a vallást a hatalom szolgálatába állítani, egy hatalmas spirituális impulzus, egy rendkívüli hatósu-garú szellemi mozgalom ragadott meg számtalan embert, eredeti beállítottságától függetlenül. Ez a mozgalom belső megmozdulást, megrendülést és a tökéletes-ség belső átélése iránti vágyat keltett az emberekben. Ez a gnózis lényege. Nem a tanok egyes irányzatai, hanem egyes közösségek voltak gnosztikusok, hanem az a beállítottság, hogy minden ember hivatott a belső tudásra, Isten közvetlen megtapasztalására. Gnosztikus kereszténység néven maradt fenn ennek a mozgalomnak az emléke, azon kevés forrás alapján, amely túlélte az üldöztetést. Pedig eredetileg ez volt maga a kereszténység és az igazi, belső vallásosság, mielőtt a hatalmi tényezővé terebélyesedő külső vallás önmagát hivatalos kereszténységnek nyilvánítva kiirtott minden más szellemiségű irányzatot, elsősorban a belső tudás híveit. Teljesen érdektelen, hogy ebben a kultúrkörben a görög nyelv ezt éppen gnózisnak nevezte. A belső tudás, az igazi ismeret, Isten ismerete minden vallás születésénél jelen volt, és számtalan embert indított el a szellemi úton.

A gnosztikus belülről igaznak ismeri fel, hogy ebben a világban, amelyben él, valami alapvetően nincs rendben. Mivel tudja, hogy a tökéletesség előbbre való, mint minden más, nyilvánvaló számára, hogy mindaz, ami viszonylagos, ahol jó és rossz váltja egymást, az nem lehet Isten, és nem is származhat közvetlenül Istentől, tehát nem isteni. Ebből persze még nem következik sem az isteni, sem az istentelen meghatározása, de a gnosztikust ez nem is nagyon érdekli. A gnosztikusok általában egyetértének abban, hogy világunkat nem a legfelső Isten formálta ilyenné, hanem egy demiurgosz („kézműves”) isten, ő és az ördög viaskodik köreinkben.

Szent Ágoston megpróbálta megkeresni a gonosz helyét a tökéletesen jó univerzumban, amelyben a rossz, a szenvedés, a bűn csak másodlagos jelenség, igazából nem is létezik. Azt hirdette, hogy az emberi történelem tulajdonképpen tanulási folyamat, amelyben a gonosz csak arra szolgál, hogy próbára tegyen bennünket, és így továbbvezessen a szeretet, az erény és a bölcsesség útján. Ahogy múlik az idő, egyre inkább kiküszöbölődik majd az emberi világból. Élete során három elméletet is felállított, hogy tovább finomítsa ezeket a gondolatait.

Elsőként azt állította hiányelméletében, hogy a gonosz voltaképpen nem létezik, a gonosz nem más, mint Isten hiánya, egyszerű „negativitás”. Nem más, mint a jóság eltorzulása vagy megromlása, a jó parazitája. A bűn nem a gonosz felé fordulás, hanem a jótól való elfordulás, vagy egy kisebb jó felé fordulás. „Bármilyen, ami létezik, jó, a gonosz nem létezik, mert ha létező volna, akkor jó volna”.

Később kidolgozta esztétikai elméletét, amely szerint a gonosz pusztán illúzió, az ember tudatlanságának és korlátolt látomásának az eredménye. A teljesség ugyanis megköveteli, hogy az univerzumban legyenek olyan teremtmények is, amelyek nem pusztán létből, hanem létből és nemlétből állnak, következésképp nem tökéletesen jók. Romlékonyak. Ennek ellenére, sőt éppen ebből következően az univerzum tökéletesen jó, mert még a gonosz is a tökéletességéhez járul hozzá, a világ szegényebb volna nélküle, hiányozna valami a teljességből. Tehát a gonosz nem létezik, csupán az emberek tévképzete, mert nem képesek meglátni azt az egyetemes szándékot és harmóniát, amely magába foglalja a szenvedést és a halált is.

Utoljára dolgozta ki erkölcsi elméletét, amelyben azt fejtegeti, hogy a gonosz jelenléte a világban előfeltétele az emberi szabadságnak, mert nem volna igazi szabadság és igazi választás az, ha az emberek csak valami jó és egy másik jó közül választhatnának. A szabadságnak két formáját határozta meg: az egyik, a primitívebb a szabad akarat, vagyis az, hogy az ember akár a kisebb jót, vagyis a gonoszt is választhatja, a másik az embernek az a képessége, hogy Istent választja, és Istennek tetsző életet él. Ez az Istenben való hit és Isten követésének a szabadsága.

Valójában Szent Ágoston nem tudott belenyugodni saját válaszaiba. Az újszülöttek szenvedéseit is magyarázó kísérletet tett, ám végül is elismerte, hogy a gonosz jelenléte ebben a világban Isten titka. Halála előtt már azt is állította, hogy az eredendő bűn minden eresztékében megrontotta a világot, olyannyira, hogy az emberek többsége örök szenvedésre és kárhozatra van ítélve.

Ágoston útján járva később sokan állították, hogy a gonosznak csak átmeneti szerepe van a világban. Ádám még gyermeki állapotban volt, amikor Isten megteremtette, még át kell mennie egy hosszú és fájdalmas tanu-

lási folyamaton, amelynek során emberi képességei fokozatosan kialakulnak, és ő lassan teljes emberré, felnőtté válik. Az eredendő bűn nehezebbé tette feladatát, de egyúttal függetlenedését is jelentette, ez pedig hozzájárult ahhoz, hogy felelősségteljes emberi lényé váljék. A világ idegensége, az a tény, hogy a világ durva szögleteibe ütközünk, inkább áldás, mint átok, mert segít minket abban, hogy igazi emberekké formálódjunk. Az emberiség folyamatosan igyekezett a Sátánt megszemélyesíteni, sőt lehetőleg minél inkább „egyszemélyesíteni”, nem akart gonoszok seregével bajlódni, az összes gonosz szellemet belesűritették egy „egy-sátán hitbe”, a Sátán személyébe. Így a Sátánnal való küzdelem is sokkal drámaibb és apokaliptikusabb lett, ugyanakkor egyszerűbbé és reménytelibbé is vált. Ha csak egy gonosz van, akkor ennek az egy személynek a legyőzése egyszer és mindenkorra megszabadítja az embert minden gonosztól, szenvedéstől, nyomorúságtól és a haláltól. Ráadásul az emberek számára végtelenül undorító, borzalmas, visszataszító képet festhetünk róla, bízva abban, hogy rettenetük és félelmük révén jó útra térnek.

Ezzel együtt természetesen a Sátán ellenpontjaként a jó is hősiessé vált, a Hérosz, a Hős, a Bajnok, Jézus diadalmas figurája egyre fontosabbá vált. A jó és a gonosz küzdelme kikerült az emberi lélekből, és az istenek harcának szférájába emelkedett. A kereszténység bibliai ígérete szerint Krisztus legyőzi a Sátánt. Ez a kivétel az emberi lelket óvó zseniális önvédelem, amely csökkenti az emberekben a szorongást. A gonosz elleni harcot beépíti a bűnbeesés és a megváltás nagy drámájába, még tovább csökkentve a gonosz hatalmát az ember fölé. A nyugati civilizációban pozitív szerepe volt annak is, hogy az édenkerti kígyót a Sátánnal azonosították, s ezzel ő vált felelőssé az eredendő bűnért, legalább részben felmentve ezzel Ádámot és Évát (az emberiséget) az eredendő bűn terhe alól.

A gonosz megszelídítésének technikáját úgyes eljáratítottuk, gondoljunk csak az özönvíz történetére, amelynek középpontjában Noé és háza népének megmenekülése van: szinte semmit sem beszélünk arról a világpusztulásról, amely ezzel együtt járt, a pusztító és gonosz erők orgiájáról, az állati és emberi szenvedésről, a kétségbeesésről, a halál rettenetéről. A felnőttek, gyermekek, a békésen legelésző állatok százezrével fulladnak meg az örvénylő vizekben, tiszta bizonyítékát nyújtva annak, hogy az emberiség egy idegen és kegyetlen világban él, amelyben az emberi és állati lét nem számít, bármikor elpusztítható. Védekezésül csak a szépre emlékezünk, arra, hogy Isten támogatását és szeretetét élvezve legyőztük a világ erőit, és győzedelmesen túléltük a katasztrófát, igazolva, hogy ez egy jó, értelmes és erkölcsös világ.

A mártírok esetében ugyanezt a technikát alkalmazta a kereszténység. A mártírokat halálra ostromozták, ke-

resztre feszítették, elevenen megnyúzták, kerékbe törték, olajban megfőzték, máglyán elégették. Mi győzelmi jelentéseket gyártottunk ebből, a borzalmas halál jelenetei aranyozott szentképekké nemesültek a katedrálisok falain, mintha mindez győzelem lett volna.

Úgy tűnik, hogy a Sátán, a megszemélyesített gonosz leginkább emberi találmány, az emberiség leginkább az ő képével tudta csökkenteni a világban történő tragikus élmények okozta félelmeit. A Sátán személye a megkönnyebbülés eszközévé vált, ugyanakkor a Megváltó szerepe is felértékelődött általa, s így az abszolút jóban való hitet is felerősítette, támogatta.

Miért olyan világot teremtett Isten, amelyben ekkora szerepe van a bűnbeesésnek?

Van olyan értelmezési lehetősége is az Ó- és Újtestamentumnak, amely szerint nemcsak Isten váltotta meg az embert, hanem az ember is megváltotta Istent. Vagyis a bűnbeesés tükörképe a megváltásnak, a megváltó halálnak. Azáltal ugyanis, hogy az ember a maga vallásos hitével vagy mitikus képzeletével megteremtette a bűnbeesés mítoszáit, magára vállalta a felelősséget azért, hogy a gonosz belekerült a teremtett világba. Másképp: magára vállalta a felelősséget, amely Istent terhelné, ha ő teremtett volna olyan világot, amelyben eleve jelen van a gonosz. De miért vette volna magára ezt a terhet az ember?

Sokkal rosszabb olyan világban élni, amelyben a gonosz titokzatos és érthetetlen erői száguldoznak, mint magunkra vállalni egy világosan megfogalmazott és körülhatárolt büntudatot.

Érdeklünk, hogy hihessünk egy erős és tökéletesen jó Istenben, akinek semmi köze sincs a világban levő gonoszhoz. A bűnbeesés hitével az ember felmentette Istent azon vád alól, hogy egy tökéletes és jó világ helyett a szenvedés és a halál világát teremtette meg.

A gonosz Istentől függetlenül, Isten akarata ellenére jelent meg a világban, ezért van remény arra, hogy Isten legyőzi a gonoszt, és megvédi tőle az embert. Így az emberiség végül is megszabadulhat a gonosztól.

Ha a gonoszt emberi tett hozta be a világba, akkor eredendően nem volt benne. Így normális állapotában a világ az ártatlanság, a harmónia, a szabadság világa. A ma tapasztalt idegen világ, a szenvedés és a halál világa csak átmeneti, csak ki kell várni, amíg újra helyreáll az eredeti harmónia.

A bűnbeesés története és mítosza átalakította a természetes rosszat morális rosszá. Átalakított egy kényszerű szenvedést, amellyel szemben tehetetlen volt, egy tőle függő, ellenőrizhető szenvedéssé. Átalakította a természetes rosszat (szenvedést, szárazságot, háborúkat, járványokat, betegséget, halált) erkölcsi rosszá, az ember bűneinek, bűnös voltának következményévé.

Amikor a bűnbeesés drámáját összekötöttük Jézus kereszthalálával, és beillesztettük a megváltás drámájába, az eredendő bűn felmagasztosult. A hagyományos katolikus teológia „boldog bűnről” beszél, amely „ily

nagszerű megváltót érdemelt”. A történelem elején az ember leveszi Isten válláról a gonoszért való felelősség terhét, majd a történelem végén Jézus megszabadítja az emberiséget ettől a tehertől, a biztonság, a szabadság és a remény légkörével veszi körül az embert.

A bűn és a büntudat hasznos volt, mert csökkentette az ember szorongását, amely ebben az idegen világban kínozza, továbbá megmagyarázta a gonosz jelenlétét, és bizonyos fokú ellenőrzést is adott az ember kezébe a szenvedés és a halál fölött. Ennek a megoldásnak hátránya, hogy a bűn és büntudat terhe mégiscsak nyomasztja az ember lelkét. Az Egyház pedig aktívan „rájátszott” erre a rossz érzésre: Isten földi helytartójaként teljes monopóliumot alakított ki a bűn, a bűnbánat, a jóvátétel, a feloldozás és a megváltás folyamata felett. Az embereket a bűn taposómalmába kényszerítette, képviselői sokszor saját céljaikra fordították a büntudatnak ezt a mechanizmusát. A protestantizmus hiába lázadt ez ellen, különös módon még tovább növelte a bűn terhét az emberek lelkében. Túlhangsúlyozta az eredendő bűn feloldhatatlanságát, mondván, e bűn alapjaiban rontotta meg az emberi természetet, s kizárta, hogy az ember megváltsa önmagát, vagy jócselekedeteivel javítsa megváltásának esélyeit. „Egyedüli megoldás a fenntartás nélküli hit Jézusban és az ő megváltó hatalmában.” Erasmus szembeszállt Lutherrel, és azt állította, hogy minden egyes ember csak saját bűne által bukhat el, és semmiképpen sem az eredendő bűn által. A katolikus egyház Luthernél több teret hagyott az emberi cselekvésnek és jó szándéknak. A keresztség szentsége meggyengíti az eredendő bűn és a Sátán hatalmát az ember felett. Az ember számíthat a szentek és az egyház intézményeinek közvetítő szerepére is. Bár nem válthatja meg önmagát, nem szerezheti vissza ártatlanságát, példás magatartásával és jótetteivel javíthatja esélyeit arra, hogy Krisztus kegyelme megváltja. Dietrich Bonhoeffer protestáns teológus szerint „tisztegtelen dolog az embert először bűnösnek és érdemtelennek bélyegezni, büntudatot kelteni benne azért, hogy aztán jobban lehessen neki prédikálni Isten kegyelmét”.

A modern teológusok jelentős része elveti az eredendő bűnről szóló tanítást. A bűnt nem lehet örökölni. Az emberek nem rabszolgái egy hajdani, mitologikus eredendő bűnnek. Ez viszont nem jelenti azt, hogy a bűn fogalmát is kizárnák az ember világából. Keressétek az Isten Országát című hatkötetes munkájában Bulányi György így ír erről: Jézus erről az ősbűnről, az áteredő bűnről említést sem tesz. Még magát Ádámot sem említi.

Paul Tillich protestáns teológus az ember szabadságával kapcsolatban fogalmazza meg a bűnbeesésről vallott nézeteit. Az egzisztálni, létezni ige eredeti töve az existere, ami annyit jelent, hogy kiemelkedni, kimagasodni. Kimagasodni, de miből? Válasza: A nemlétből magasodunk ki, a semmiből magasodunk ki. Az ember köztes helyzetben van. Nem nyeli el a nemlét, a semmi,

de nincs teljesen a lét tartományán belül sem. Az ember a lét és nemlét keveréke, egyszerre van belül és kívül a végtelenen. Az ember szabad teremtmény, de szabadsága csak véges szabadság. A természet véges szükség-szerűség, Isten végtelen szabadság, az ember pedig véges szabadság. Az ember az isteni létnek, a tökéletességnek és végtelenségnek csak a lehetőségét birtokolja, a valóságát nem. Megteremtődésének pillanatában elveszíti isteni lényegét. A bűnbeesés mítosza tulajdonképpen ezt az isteni lényegből az emberi létezésbe való átmenetet írja le. Ez az átmenet egyszerre tragikus szükség-szerűség és személyes felelősség. Ha viszont szükség-szerű volt ez az Istentől való elidegenedés, akkor hogy is lehetne felelős érte az ember?

Az ember felelősséggel bíró lény, mert egyfelől hiába határozza meg létét a kozmikus és tragikus szükség-szerűség, mégis dönthet, választhat, cselekedhet, és ezáltal felelőssé válik minden következményért. Másfelől viszont felelős és bűnös az ember azért is, mert nem tesz meg minden tőle telhetőt annak érdekében, hogy létét, potenciális lényegét a lehető legnagyobb mértékben megvalósítsa. Ádám és Éva az álmodó ártatlanság állapotában, az Édenkertben úgy dönt, hogy az emberi léte-zést választják az álombeli állapot meghatározatlan lehetőségeivel szemben. E szabad választásukkal felelő-sökké és bűnösökké is váltak. Az ember bűnössé válik, mert nem tudja igazán és maradéktalanul megvalósítani választásának lehetőségeit, a maga szabadságát.

Az ember szabad lény, aki a nyelv és a beszéd birtokában ki tudja beszélni magát az adott helyzet rabságából, ha ez nem mindig sikerül is neki. Szabad lény, mert képes rákérdezni a világra, bár lehet, hogy néha rossz kérdéseket tesz fel. Szabad lény, mert képes a dolgokat mérlegelni, és képes dönteni, bár nem mindig van bátorsága ahhoz, hogy valódi és igazi döntéseket hozzon. Szabad lény, mert képes az adott világon túl más világokat teremteni, bár néha hiányzik a teremtéshez szükséges ihlete és akaratereje. Szabad lény, mert képes el-lentmondani önmagának és önmaga lényegbeli természetének, bár rabjával eshet ösztöneinek és természetének. Szabad lény, mert még önmaga szabadságával szemben is szabad, vagyis feladhatja emberségét, amelynek lényege a szabadság.

Az ember úgy is követhet el bűnt, hogy elveszti önmagát. Az ember tökéletesen összpontosított, tudatos és gondolkodó lény, képes megismerni önnön helyzetét a világban, és ezáltal az autonómia magas fokát érheti el. De el is mulaszthatja ezt, s ekkor szétzilálódik a személyisége, ő maga tárgyiasul, és a fizikai világ törvényei határozzák meg. Az ember a hitelenség által is bűnbe eshet, azáltal, hogy elveti Istent, mint önnön létének központját. Vagy bűnbe eshet a gőg által, azáltal, hogy önmagát emeli a világ középpontjává. De bűnbe eshet a mohóság által is, azzal, hogy megpróbálja az egész világot bekebelezni, behabzsolni. Az ember bűnbe eshet azáltal is, hogy képtelen a teljes életre, képtelen arra,

hogy teljes mértékben jelen legyen ebben a világban, hogy az idő folyását úgy élje meg, mint „örök most”-ot. Amikor a mulandóság fenyegeti, megpróbálja minél több múlandó dologgal feltölteni a pillanatot, elképzeli, hogy élete tovább folytatódik az idő végezte után is, és hogy élete vég nélküli, bár nem örökkévaló. Ez bűnös és hiábavaló kísérlet arra, hogy örök életre tegyen szert, ahelyett hogy bátran elfogadná önmaga véges szabadságát, ennek tragikus behatároltságával és nagyszerű lehetőségével együtt. Az ember vétkezhet azáltal is, hogy elveszíti a maga helyét a világban, az örökkévalónak képzelt „itt”-ben, és a világot térbeli esetlegességgé éli meg. Végso otthonra vágyik, pedig nincs végso otthon a földön. Zarándok marad a földön, és végül az ő helye nem ismeri meg többé (Jób könyve). A bűn kettős szerepet játszik az ember életében: egyfelől megvéd minket a természetes rosszal és egy idegen világgal szemben, ugyanakkor az idegen világnak, egy tőlünk független tragikus végzetnek is része. Nagy a kísértés arra, hogy az ember feladja a harcot, amelyet a benne levő isteni lényeg megvalósításáért folytat, annál is inkább, mert túlon túl könnyű kudarcot vallani. Az igazi megoldás a bátorság a léthez, a megváltásban való hit. A bűn és a büntudat a lét megjelenési formája, mert az ember elkerülhetetlenül és tragikusan, minden választásában kénytelen egyetlen egyet választani lehetőségei közül, következésképpen meg kell tagadnia létének összes többi lehetőségét. Így ez ember azáltal válik bűnössé, hogy megvalósítja önmagát, mint lehetőséget. Mivel a lét lehetőségeinek megsemmisítése elkerülhetetlen, így az ember nem is felelős ezért a bűnért. A szétzórtság és a feledés állapotában lehet rosszul is dönteni, ilyenkor szubjektíven is bűnös az ember, de ennek eredménye legfeljebb bátortalanság: határhelyzetekben nem mer elmenni a szakadék széléig, hogy még jobban megvalósítsa, kiteljesítse önmaga létét. Büntudatunk kialakulásának okai között ellentétpárt fedezhetünk fel: az egyén és a közösség ellentétét. Az ember legfőbb hajtóereje az erősz, a gyönyör elve, amely a szexuális gyönyörtől a szeretet minden egyéb megélési formájáig terjed. Ugyanakkor a túlélés ösztöne azt diktálja, hogy szövetkezzen másokkal, éljen közösségben. Am a közösségi életnek megvannak a maga követelményei. Ha egy közösség fenn akar maradni, össze kell hangolnia tagjainak cselekedeteit, kapcsolatait, mindenekelőtt korlátoznia kell a tagok ösztöneit, amelyek alapvetően és maradéktalanul ki akarnak elégni, s meg akarják szerezni vágyaik és étvágyuk tárgyait. Ha a közösség nem szabna határokat, mindenki háborúzna mindenki ellen a zsákmányért, s a közösség felbomlana. Valljuk be, néha nagyon nyűgösek vagyunk a közösségi elvárásokkal szemben, s ez büntudatként jelentkezik bennünk.

A mai - főként amerikai mintára kialakított - fogyasztói társadalomban megpróbálnak büntudat nélkül élni az

emberek. A Sátán templomaiként meghatározott bevásárlóközpontok is ezt erősítik, és elutasítják a hagyományos kultúra elveit. A tömegtájékoztató - főleg a reklámok révén - a büntudatot a gyönyör elvével, a kötelességtudatot a jogtudattal, a mások iránti felelősséget az önmagunk iránti felelősségérzettel, az önkorlátozást az önkiteljesítés ideológiájával, a hagyományos munkaköröket és aszkézist a fogyasztás hedonizmusával helyettesíti. Nem tudunk mit kezdeni a bűnnel és a büntudattal, és ennek a helyzetnek a kétértelműségéről már viccek is születtek: „Újabb furdal a lelkiismeretem amiatt, hogy furdal a lelkiismeretem.” „Szeretném jobban érezni magam azzal kapcsolatban, hogy jól érzem magam” (amerikai vicclapokból). „A lelkiismeret nagyszerű szolgál, de borzasztó gazda. Tulajdonképpen olyan, mint az autókürt. Hasznos, ha veszélyt kell elhárítani, de ha beragad, akkor szörnyű blamázs” (Sydney Greenberg rabbi).

Úgy tűnik, hogy az eredendő bűn szintén az emberi történelem nagyszerű találmánya arra, hogy az embert valamilyen szinten feloldja, a bűnbánati gyakorlatokon keresztül megtisztítsa és megnyugtassa. Fontos következtetés az is, hogy Isten végtelen szabadsága és a természet véges szükségszerűsége között az ember véges szabadsága szükségszerűen feszültséggel jár. Ez azonban hasznos is egyúttal, mert bár így a bűn is bekerül az élet választási lehetőségei közé, ugyanakkor ettől válik felelőssé az ember élete. Ezért nem robot, hanem cselekvő, önmagáért és embertársaiért felelősséggel tartozó lény. Ha ezt a felelősséget nem veszi magára, akkor kerül igazán bajba, mert nem az eredeti bűn kárhazata vár rá, hanem a személyes rossz (kevésbé jó) döntéseinek a láncolata teszi őt embertelenné. Elveszíti szabadságát, és önként vállal rabigát, s ha van lélekvándorlás, akkor létrontásának az az ára, hogy valahonnan hátrábról kell újrakezdenie a felkapaszkodást Isten felé, egy másik életben; ha pedig nincs, akkor marad a negatív eredmény: a világmindenség összértéke romlott általa.

Ha az ember nem veszi el önmagát, ha képes tudatosan megismerni önmagát, és ezzel a szabadság magas fokát megélni, akkor könnyű jónak lenni. Nem azért könnyű jónak lenni, mert rettegünk a büntetéstől, hanem azért, mert ez a szabadság kihívás a jóra, magáért a jóért érdemes jónak lenni, mert izgalmas kihívás a lehető legjobb döntéseket megkeresni, és életünket Vörösmarty Mihály szavaival értékelni: „Köszönjük, élet! áldomásodat, Ez jó mulatság, férfimunka volt!”

Mi az élet értelme?

Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy ha valami érthető, akkor ez egyben azt is jelenti, hogy annak a valaminek van értelme. Ez azonban nem mindig van így. Például arra a kérdésre, hogy mi az élet értelme, a ráció nem nagyon tud válaszolni. A boldogság fogalma könnyen meghatározható, a fogalom könnyen elhelyezhető az emberi érzelmek, létállapotok között, ám a boldogság

célját, értelmét, hasznát már nehezebb meghatározni. Még nehezebb a dolgunk a világmindenséggel, a halállal vagy az étellel, ezek fogalmával, értelmével. A mai korban egyre nehezebb hinnünk abban, hogy életünknek és az univerzumnak van valamilyen önmagán túlmutató értelme, célja. Ha hirtelen nekünk szegeznék a kérdést, hogy mi az emberi élet értelme és célja, valószínűleg zavarodottan makognánk, válaszok helyett a határterületeken lavíroznánk.

Mi az élet kerete? Én magam vagyok a keret? A viszonyítási pont? Az élet célja az, hogy élhessek. Hogy életben maradhassak. De miért cél ez? Mert élni jó, élni kellemes? Vagyis a kellemesség állapota a cél? Vagy azért akarok életben maradni, mert meghalni vagy nem létezni rossz? Vagyis az élet célja a fájdalom és a szenvedés elkerülése? Vagy azért akarok életben maradni, hogy megismerhessem a világot? De miért fontos ez, miért cél az, hogy egy halandó megismerje a világot? Van valami tágabb keret, amelyen belül ez a megismerés fontossá, értelmessé válik?

Lehet, hogy más emberek szolgálata a cél? Embereké, akiket szeretek? Sokan e szolgálatban határozzák meg életük értelmét. A gyermekem az életem értelme, mondják. De akkor mi a gyermekem életének az értelme és célja, mi a gyereke gyereke életének az értelme és célja? Ezzel csak elodázzuk a választ.

Mások abban látják életük értelmét, hogy egy ügyet szolgálnak, például az emberi jólét, a boldogság, az erkölcsi tökéletesedés, a szabadság, a demokrácia ügyét. Ezek fontos célok, de nem igazán jó válaszok. Mert bár biztosan jobb, ha mindenki jólétben, boldogságban és szabadságban él, de mi az értelme, célja ennek az életnek? A jólét, a boldogság, a szabadság élvezete? A jóléti társadalmak jómódú polgárai nem érzik föltétlenül értelmesebbnek az életüket, mint azok, akik elesnek ezek élvezetétől. A halál és a mulandóság pedig a szabadságban és jólétben leélt élet értelmét is megkérdőjelezi.

Az emberi élet értelme talán a kozmikus tudatba illesztve határozható meg. Az emberi életnek akkor és csak akkor van valamiféle haszna, ha a világmindenségnek, mint egésznek a benső értéke nagyobbá válik azáltal, hogy az emberi cselekedetek és tapasztalatok megtörténnek, mint amekkora akkor volna, ha minden más tényező változatlansága mellett ezek a cselekedetek és tapasztalatok sohasem történtek volna meg.

Az élet értelme az, hogy keressük az élet értelmét. Talán ez a válasz az, amellyel még tudunk valamit kezdeni, mert ha erről a keresésről lemondunk, azzal elveszítjük a szabadságunkat.

Úgy tűnik, akkor van az életnek értelme, ha létezésével az ember pozitív egyenlegű változást tud elérni a világban ahhoz képest, mintha nem létezett volna. Ám az élet értelmének keresése örök feladat marad, minden kor emberének választ kell találnia erre a kérdésre, újra meg

újra. A végső igazság felé lépésenként haladunk, nincs egyszeri és azonnali válasz, dolgoznunk kell érte.

Miben is áll ezek után a megváltás?

Miután az eredendő bűnt, magát a bűnt és a bűntudatot is körbejártuk, megpróbálom megfogalmazni, hogy számomra miben is áll a megváltás. Már régóta tudjuk, hogy a keresztény egyházak megváltáselmélete meglehetősen ellentmondásos. Ez a megváltáselmélet egyrészt azt állítja, hogy a teremtő Atya túlcsoforduló szeretetéből kezd bele a teremtésbe. Gondos Atyaként kiváló lakhelyet készít az ember részére az Édenkertben. Aztán vagy a Sátán, vagy az emberpár engedetlensége miatt feladja túlcsoforduló szeretetét, megharagszik, kiűzi az embert a világba, és büntetésből nyakába önti a kínlódást, a szenvedést, a halált. Igaz, megígéri, hogy egyszer majd megváltót küld az emberiség számára. Aztán elküldi Jézust, a Fiúistent a földre, hogy magára vegye emberségünket, s ezen az úton megváltson minket. Mit is vett magára Jézus az emberségünkből? Minden következményt: magára vette a földi élet kínjait, szenvedéseit, és magát a megsemmisülést, a halált is, mint végső sorsazonosságot. Korának emberei a társadalom törvényszerűségei szerint kínhalálra ítélik Jézust, a Megváltót. Végül is meggyilkolják, keresztre feszítik. Az Atyaisten ettől a kegyetlen mézárólástól megkönnyebbül, elfogadja Fia véres áldozatát, és ettől kezdve új szövetséget köt az emberiséggel: az emberiség újra az Édenkert túlcsoforduló szeretetének áramába kerül. Isten azzal az emberiséggel köt új szövetséget, amely legyilkolta egyszülött Fiát: jól ismerve az ölés tilalmának parancsát - hiszen evett a jó és a gonosz tudásának fájáról -, mégis embert ölt, s ezzel még tovább súlyosbította régi édenkerti vétkét. Az Atyaisten az emberiség eme bűnét megjutalmazza, és éppen csak azt nem mondja, hogy így tovább. Jézus is méltó jutalmat kapott, Isten megmentette a halál, a megsemmisülés markából, feltámasztotta, és jobbára ültette, hogy második eljövetelekor ítéljen majd az emberek fölött. (Kit fog kárhozatra ítélni, ha egyszer mindenkit megváltott?) Jézus kínszenvedése mindenkit megváltott, Jézus szétaposta a megrontó kígyó, a Sátán fejét, a világ újra paradicsomi állapotba került. Minden ember bűnét megváltva, Jézus kiváltott minket a bűn szolgaságából. Ma, kétezer év múltával az egész világ paradicsomi békében és szeretetben él. Az állatok sem gyilkolják egymást, zöld növényeket legelésznek. Az ember Isten ragyogásának fényében, békében, szeretetben és harmóniában él a világgal. Nincsenek háborúk, nincs éhezés, nincs fájdalom, minden Isten mindenhatóságának felügyelete és kormányzása alatt működik.

Ilyennek ismerjük mai világunkat? Látszik bármiféle erkölcsi fejlődés a Jézus előtti korok emberének élete és a mai kor emberének élete között? Vagy csak változást érzünk? Akkor csak egy-egy embert feszítettünk keresztre, ma már tömeggyilkos fegyverekkel embermilliókat is tudunk gyilkolni. Van olyan területe az emberi

életnek, amelynek több értelme van most, mint Jézus kora előtt? Nem tűnik úgy, mintha nem történt volna megváltás, mintha még mindig a Megváltót váránk? Nincs-e igazuk zsidó testvéreinknek, akik mind a mai napig várják a Messiást? Az a sok-sok okosság, amit az előzőekben felsoroltam, vajon kiállja-e annak a válasznak a próbáját, hogy „az emberi életnek akkor és csak akkor van valamiféle haszna, ha a világmindenségnek, mint egésznek a benső értéke nagyobbá válik azáltal, hogy az emberi cselekedetek és tapasztalatok megtörténnek, mint amekkora akkor volna, ha minden más tényező változatlanlansága mellett ezek a cselekedetek és tapasztalatok sohasem történtek volna meg”? Vajon Jézus élete kiállja ezt a próbát?

Hitem szerint Jézus élete kiállja ezt a próbát. Jézus valóban teljes sorsazonosságot vállalt velünk. A földi élet minden mozzanatát magára öltötte. Átélt a születés kínját, átélte szülei gondoskodását, de átélte korlátozásukat is, átélte a bűn kísértését, átélte a közösségteremtés örömét, és a meg nem értés, a megtagadás, az árulás kínját egyaránt, átélte a szenvedést, a halálfélelmet és a kegyetlen kínhalált. Élete nyomot hagyott a világmindenségben, más lett általa a világmindenség. Kétezer év során sok-sok ember áldozata, gondolkodása tartotta fenn azt a tudást, amelyet Jézus hozott közénk. Tanításának, gondolkodásmódjának hatása mind a mai napig érezhető. Biztosan más lett volna a világ nélküle, de vele biztosan nagyobb lett a világ benső értéke. Tanításának megváltó hatása átformálta az emberiség életét. Hány és hány tiszta szívű emberben fakad fel bűvópattakként a jézusi tanítás hűsége és ereje! Hány és hány embertársunk adta oda életét is, került sorsazonosságba Jézussal, hogy hűsége bennünket is újra és újra ösztönözzön erre a hűsésre! Jézusnak nem kellett kiengesztelnie az Atya haragját, hiszen azt sem tudjuk biztosan, hogy a bűn valóban olyan rettenetes dolog-e, lehet, hogy csak kevésbé jó döntés. Az Atyaisten dolga a teremtés, a szeretet túlaradásának kifejezése. Nem hiszem, hogy a világmindenség ilyen kis porszemét, mint amilyenek mi, emberek vagyunk, azzal tüntette volna ki, hogy felrúgja miatta a teremtés egészét, s történelmünkbe belenyúlva saját Megváltót rendel nekünk. Isten a teremtés folyamatának csúcsára olyan élőlényt állított, aki rendelkezik mindazokkal az isteni tulajdonságokkal, amelyek ehhez az időbeli létezéshez szükségesek, ugyanakkor a földi lét minden fizikai és lelki következményét is hordoznia kell. Rajtunk is fordul, ahogy Jézuson is fordult, hogy mit kezdünk ezzel. Olyan ez, mint egy rejtett ajándék: ha keressük, van esély rá, hogy megleljük, ha nem keressük, akkor legfeljebb szerencsével találhatunk rá. Hitem szerint Jézus isteni személy, mert olyan hűséges tudott lenni az Atya ajándékához, hogy Isten fiává fogadta őt, megbízta azzal, hogy fogalmazza újra létünk értelmét, sőt adjon küldetést nekünk, hogy társai lehessünk ezen az úton.

Az ember azáltal vált istenképűvé, hogy Isten a saját képére és hasonlatosságára teremtette. Lelkünk, lelkiismeretünk, büntudatunk küzdelme önmagunkért könnyen tetten érhető. Lelkünk révén Isten személyesen költözött belénk, és nekünk elsősorban ebben a formában kell egyezsége jutnunk vele életünkről. Hitem szerint nem a nagy Atyaúristennel, hanem a személyesen bennünk lakó Isteni Egzisztenciával kell dűlőre jutnunk. Hiszem, hogy gondozott lelkiismeretünk folyamatos segítséget is nyújt ennek az egyezésnek a kialakításához, sőt azt is hiszem, hogy büntudatunk is elsősorban ehhez adott segítség, mert rendelkezik a jó és a gonosz tudásának ismeretével. Ami áldás és átok egyszerre, mert ha valamit elmaszatolunk, nem egészen tiszta döntéseket hozunk, ha mégoly jelentéktelen dolgokban is, akkor nem hagy nyugodni, újra meg újra próbál a helyes és jó döntések irányába terelgetni. Véleményem szerint nem kell a bűn béklyójában szenvednünk, egyszerűen csak használnunk kell azokat az eszközöket, amelyekkel Isten felszabadít minket. Élete folyamán az ember nagyon keveset változik, messze nem azt éljük át, hogy heroikus változásokon keresztülmenve életünk végére sátánfiakból szentek leszünk.

Hatalmas munkával is csak kis változásokat érhetünk el a tökéletesedés útján.

Ez a lassú fejlődés alátámaszthatja a lélekvándorlás híveinek felfogását, mert több életen át a sok kicsi valóban sokra mehet, valóban érdemleges és jelentős változásokat hozhat, sok-sok helyesen megélt véges életünkkel, szabadságunkkal előbb-utóbb valóban eljuthatunk a végtelen Isten végtelen szabadságának a közelébe.

Jézus útját figyelve számunkra is nyitva áll az út, csak bátornak kell lennünk, és mi is megváltóvá érdemesülhetünk, hozzátehetjük a magunkét a világmindenség benső lényegének jobbításához.

Ehhez nem kell kidobnunk mindent, ami az elmúlt kétezer évben kialakult; használjuk azt, ami segít ebben, hanyagoljuk el azt, ami gátol.

Az előzőekből az következik számomra, hogy a Teremtő Isten csak arra képes, hogy túlcsoorduljon a szeretete. Nem hiszem, hogy teremtett volna poklot, afféle büntető- vagy megsemmisítő táborként. Abban is kételkedem, hogy létezik a személyes gonosz, a Sátán. Az emberi gonoszság persze létezik, ezt nap, mint nap tapasztalhatjuk, akár magunkban is. De ha van Sátán, akkor van egy megoldhatatlan kérdés is: Mi történik vele, ha minden ember eljut a tökéletesedésre, és élete a jézusi megváltás paradicsomi állapotába kerül? A Sátánnak és az angyaloknak nincs fizikai testük, így nincs is olyan eszközük, amelynek felhasználásával tökéletesedhetnének. Ha volna Sátán, akkor örök kárhozatra lenne ítélve és teremtve. Ez hogyan hozható összhangba a szerető Isten képével? A mindenható Isten egyetlen örök kárhozatra ítélt teremtménye a Sátán lenne? Ez sehogyan nem fér bele a mindenkit szerető és megváltani akaró Istenről alkotott elgondolásaimba.

Senkit nem akarok rávenni, hogy úgy gondolkodjék, mint én, mindenkit csak arra biztatok, járja a maga útját tisztességgel és szabadon. Nem vagyok sem bölcs, sem tudós; amit megfogalmaztam, csak makogás a kimondhatatlanról és megfogalmazhatatlanról. Nekem jó ezek szerint élnem, de tudom, hogy az én életem is csak egy kísérlet. Bízom a lelkem, a lelkiismeretem és a büntudatom vezetésében.

2010.

MERZA JÓZSEF

A SZÁZADIK...

Fájó ujjaimat dörzsölgetem, elmerevedett gerincemet egyengetem. A 30 grammos átütő papírra 12 példányban legépelt lapok már összerakva fekszenek az asztalon. A munka következő szakaszához egy közepes méretű szögre és kalapácsra van szükségem. A két eszközzel a lapok bal oldalára lyukakat ütök, majd a lyukakba fonalat fűzök. Fedőlap is kerül az egyes példányokra, évszám, sorszám, esetleg egy alkalmas kép lesz majd rajta. Por, piszok ellen zsírpapír vagy műanyag burkolat védi az elkészült füzeteket. A tizenkét, fokozatosan halványuló példány – a gépelő gyakorlottságától függően – nagyjából egy hét alatt készül el.

Tisztelt szerkesztő barátaim! Egykori munkatárs korabeli beszámolója így mondaná el, miként tette közzé a szamizdat irodalom a Bokor közösség tagjainak egy év során elkészített, összegyűjtött, megrostált, megszerkesztett kéziratait. Önzetlen tagok buzgósága, alkalmas papíron, megfelelő másolópapírral, változatos témájú füzeteket hozott létre 2-3 sorozatban. Szerzői, szerkesztői honorárium nélkül, nyomda nélkül, az elkobzást kockáztatva jött létre egy sajátos irodalom bő négy évtizeden át – különösen pedig a 70-es, 80-as években – a

modernnek nevezett huszadik század második felében. Furcsa keveréke volt ez a Gutenberg-korabeli és a Remington, Continental, Olympia meg az NDK-ból származó Erika írógépek, valamint a Deltaplan másolópapírok által segített technológia világának. Egy valami, mindenesetre, azonos volt az évszázadokra visszatérő munkafolyamatban: a gondolatokat betűkké formáló munkások lelkesedése. Tudták, mit csinálnak és miért.

Múlt az idő, sajtószabadság köszöntött be és a földalatti irodalom napvilágra került. Ujjaink immár lehetetlenül könnyű billentyűket simogatnak, és szövegszerkesztők lemezei vezérlik a nyomdagépeket korlátlan példányszám előállítására. A forma évszázados ugrásokkal repült a XXI. századba, feladva a leckét a tartalomnak: képesek követni őt a maga illetékességi területén. A naiv kezdetek irodalmát a Karácsonyi Ajándéknak nevezett füzetek gyűjtötték, a mai írások az utód, az *Érted Vagyok* lapjaira kívánnak költözni. Volt és van tehát egy közösség, profánabban kifejezve irodalmi tábor, amely írásban is közzé akarta és akarja tenni vallási gondolatait. Ahogy lehetett, és ahogy lehet. A XVII. évfolyamát jegyző, századik, jubileumi füzetét publikáló *Érted Vagyok* tehát egy közösségben gyökerezik, az időben nőtt meg veszélyeztetett amatőr kiadványból ISSN-számot viselő szabályos folyóirattá. Ebben a köntösben is el akarja mondani aktuális szellemi tartalmait.

A folyóirat, az újság szó hallatán megélnéülnek gondolataink. Úgy érezzük, hogy bejutottunk az intellektuális közlés rendes világába, ahol alkotó körök, gondolkodásbeli irányok lépnek kapcsolatba a mindenkor – ma már így mondanánk – "hon"lapjuk segítségével. A folyóirat kölcsönös leképezés egy író-olvasótábor és a nyilvánosság között. Mondj egy újságot, és arcok fognak megjelenni előtted. Mondd azt, hogy *Acta Eruditorum* – az első német tudományos folyóirat 1682-től – és Leibniz arca néz reád. Mondd azt, hogy Nyugat, és Ignotus, Babits, Móricz Zsigmond alakját látod. A Holnap kávéházi asztalánál Ady, Juhász Gyula és Dutka Ákos ül. A Vigília levonatai fölé Sík Sándor hajol. Az Újhold hallatán Nemes Nagy Ágnesre, Örkényre és Pilinszkyre gondolhatsz. A *Les Temps Modernes* az egyik alapító, Sartre nevét juttatja eszedbe. Ha a nekünk oly kedves, egykori Conciliumra emlékezel, zsinati reformteológusok sora vonul el előtted.

Meghökkenő dolog utólag rájönni, milyen vakmerő vállalkozás az újságalapítás. Már ahhoz is nagy bátorság kell, hogy folyóiratunkat szándékos változatossággal és tartalmi különbözőséggel összeválogatott, nagynevű kiadványokkal hasonlítsuk össze. De ha kicsik is vagyunk, akkor is igaz, hogy nekünk is van célunk, amit az alapítással szolgálni akartunk: beszéd Istenről és az emberekről. Tükrözni a világot az evangéliumi objektivitás jegyében, tájékozódni és keresni tennivalóinkat. Szabadon, sokszínűen. Azt mondják, hogy a Nyugat